

УДК 337.091.12:36-051]:005.963.1:314.15:378.4 (485)

Анастасія Попова

Інститут педагогічної освіти

і освіти дорослих НАПН України

ORCID ID 0000-0002-9143-4220

DOI 10.24139/2312-5993/2017.08/102-115

ЗМІСТ І ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З МІГРАНТАМИ В УНІВЕРСИТЕТАХ ШВЕЦІЇ

Метою статті є визначення особливостей змісту і характеристика форм організації підготовки соціальних працівників до роботи з мігрантами у Швеції. На основі використання таких теоретичних методів, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення й систематизації автором визначено, що зміст підготовки соціальних працівників до роботи з мігрантами визначається навчальними програмами і планами, які складаються на основі міжнародних і національних вимог до професії соціального працівника. У статті автором встановлено, що зміст підготовки соціальних працівників залежить від циклу навчання й вимог, необхідних для присудження кваліфікацій. Перспективою подальших досліджень вважаємо виявлення позитивного досвіду організації підготовки соціальних працівників у системі освіти дорослих.

Ключові слова: професійна підготовка, зміст підготовки, форми підготовки, соціальний працівник, мігрант, підготовка соціальних працівників до роботи з мігрантами.

Постановка проблеми. Збільшення кількості категорій клієнтів із різноманітними соціальними проблемами є тенденцією сучасного глобалізованого світу. Однією з важливих соціальних проблем в Україні визнається збільшення кількості мігрантів, залишення поза увагою проблем і потреб яких може призвести до низки незворотніх наслідків. Одним із ефективних напрямів вирішення проблем мігрантів є залучення їх у систему соціальної роботи, що передбачає кваліфіковану допомогу фахівців соціальної сфери, які володіють знаннями і практичними навичками роботи з цією категорією населення. Однак, сучасний стан організації соціальної роботи й вищої освіти для фахівців соціальної сфери свідчить про приділення недостатньої уваги аспекту професійної підготовки соціальних працівників до роботи з мігрантами. Тому виникає об'єктивна потреба в модернізації змісту освіти для соціальних працівників у заданому векторі. Вивчення досвіду організації підготовки соціальних працівників до роботи з мігрантами Швеції пояснюється тим, що ця країна має тривалу історію міграції, а також великий досвід упровадження й реалізації освіти для соціальних працівників, здатних працювати з мігрантами.

Аналіз актуальних досліджень. Різні аспекти професійної підготовки соціальних працівників до роботи з проблемними категоріями клієнтів висвітлюються в дослідженнях вітчизняних учених І. Зверєвої, А. Капської, Н. Кривоконь, Г. Лактіонової, Ю. Мацкевіч, І. Миговича, Л. Міщик, В. Поліщук, В. Полтавця, С. Харченка та ін. Зарубіжний досвід організації професійної

освіти для соціальних працівників представлений у компаративно-педагогічних дослідженнях Л. Віннікової, О. Ольхович, Н. Собчак, В. Тименко (США), В. Козубовського, О. Пічкар (Велика Британія), Н. Гайдук, Н. Микитенко, О. Ольхович (Канада), А. Кулікової (Швеція). Досвід Швеції з питань змісту і форм підготовки соціального працівника представлений у роботах таких науковців: С.-А. Берглюнд (S.-A. Berglund), К. Демстедер (C. Demstader), А. Джердман (A. Gerdman), Г. Сандштрём (G. Sandström), Х. Союдан (H. Soydan), С. Сунесона (S. Sunesson), В. Ф. Фрік (W.F. Frick), У. Холм (U. Holm) (Швеція).

Проте, не дивлячись на велику кількість науковців і досліджень, присвячених проблемі підготовці соціальних працівників, проблема визначення змісту й форм організації професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з мігрантами у Швеції не була предметом окремого дослідження.

Мета статті – визначення основного змісту підготовки соціальних працівників до роботи з мігрантами, характеристика форм і методів організації навчального процесу в університетах Швеції.

Методи дослідження. Для досягнення мети нами були використані такі теоретичні методи, як: системний аналіз, синтез, порівняння, узагальнення й систематизація філософської, педагогічної, психологічної наукової літератури.

Виклад основного матеріалу. Регулювання питань, пов'язаних із вищою професійною освітою соціальних працівників відбувається на основі нормативно-правових актів міжнародного й національного законодавства, зокрема Закону Швеції «Про вищу освіту», Постанови «Про вищу освіту», Національної рамки кваліфікацій (National Qualifications Framework (Nationell Kvalifikationsram)), а також відповідно до Лісабонської конвенції, Болонської декларації і Європейської кваліфікаційної рамки (QF-EHEA).

Професійна підготовка соціальних працівників здійснюється у вищих навчальних закладах, зокрема в університетських коледжах і університетах Швеції. Структура підготовки майбутніх соціальних працівників у Швеції визначається Національною колегією з питань соціальної роботи та громадського управління. (The National Board of Education for Social Work and Public Administration). Основним органом, що відповідає за зміст підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери у Швеції, є Північна асоціація шкіл соціальної роботи (Nordic Assosiation of Schools of Social Work, NASSW)/Nordiska Socialhögskolekommitteen, NSHK). Відповідно до рекомендацій організації, висвітлених у «Глобальних стандартах навчання і підготовки кадрів для соціальної роботи» (Global Standards for Social Work Education and Training, 2004 рік), усі навчальні програми та їх компоненти мають відповідати такими критеріям: визнання й розвиток національних особливостей організації навчання соціальних працівників; відповідність

цілям і місії навчання; чіткий план організації, реалізації та оцінювання конкретної галузі сфери дослідження; залучення досвіду користувачів і надавачів послуг у процес планування і організації навчальних програм [2].

Університети та школи соціальної роботи у Швеції мають високий ступінь автономії й незалежності, що проявляється у праві самостійної розробки і впровадження навчальних програм і навчальних планів відповідно до загальних цілей і стандартів фахової підготовки соціальних працівників, що визначаються Законом Швеції «Про вищу освіту» (Higher Education Act) [8], Положенням «Про вищу освіту» (The Higher Education Ordinance) [9], а також професійними вимогами, зазначених у міжнародному і національному соціальному та трудовому законодавстві. Однак, основною вимогою є погодження їх змісту з Північною асоціацією шкіл соціальної роботи.

Підготовка соціальних працівників здійснюється на основі навчальних програм трьох циклів навчання – першого (бакалаврський), другого (магістерський), третього (аспірантура), які складаються з навчальних курсів.

Відповідно до глави 6 «Курси і навчальні програми» Постанови «Про вищу освіту» (2006: 1053), обсяг курсу або навчальної програми обумовлюється кредитами. Навчання очної форми передбачає нормальний академічний рік у межах 40 тижнів, що відповідає 60 кредитам, де один тиждень навчання дорівнює 1,5 кредитів ECTS [9].

Кількість кредитів визначається окремо для кожного курсу, у залежності від необхідної тривалості дослідження для досягнення поставлених цілей. У свою чергу, курси поділяються на модулі і тривають від 5 до 30 тижнів. Кредитну систему Швеції можна порівняти з європейською системою перекладу й накопичення кредитів ECTS, що пояснюється входженням шведської системи освіти до Болонського процесу з 1999 року та поетапного процесу реформування вищої освіти, що остаточно завершився у 2007 році.

Курси і навчальні програми першого циклу. Всі навчальні програми першого циклу передбачають академічну кваліфікацію в галузі соціальної роботи з отриманням професійного ступеня та кваліфікації «Бакалавр наук у галузі соціальної роботи» (210 кредитів ECTS).

Програма розрахована на 7 семестрів навчання, з яких 6 семестрів (180 кредитів ECTS) складаються з курсів першого циклу, а 7й семестр – з курсів другого циклу навчання, що можуть бути перезараховані студенту, за умови, що він продовжуватиме навчання.

Навчальні програми і плани першого циклу базуються на предметній галузі соціальної роботи, що дає можливість студентам отримати знання про соціальні процеси та проблеми; соціальну наукову теорію і практичні заходи соціальної роботи; основи законодавства, що стосуються соціальної роботи, соціальної політики. Програми для соціальних працівників дають можливість

студентам оволодіти навичками, необхідними для вивчення та аналізу соціальних потреб і здійснення соціальної роботи, а також для продукування знань через проведення наукових досліджень. Оскільки студенти протягом навчання мають постійний зв'язок із соціальною роботою через проведення практичних досліджень, виробничої (польової) практики, запрошення на лекції професіоналів у галузі соціальної роботи. Знання та навички, що отримують студенти протягом навчання, є інтегрованими в навчальну програму і мають тенденцію до зміни протягом усього навчання.

Навчальні програми підготовки соціальних працівників першого циклу є стандартизованими й мають однакову структуру навчання, розподіл кредитів за провідними галузями діяльності, мету діяльності, а також кваліфікаційні вимоги до осіб, які претендують на отримання професійної кваліфікації «Бакалавр наук у галузі соціальної роботи». Різниця між ними прослідковується лише у специфічних вступних вимогах, а також змісті та наповненні навчальних програм.

Відповідно до проведеного нами аналізу навчальних програм Стокгольмського, Лундського і Карлштадського університетів, програми для бакалаврів мають спільну мету підготовки фахівців, що реалізується в їх здатності до повноцінної й самостійної діяльності в галузі соціального захисту осіб, груп та суспільства в цілому.

Зміст програми навчання першого циклу для соціальних працівників розрахований на підготовку студентів до здійснення соціальної роботи; виконання практичних заходів соціальної роботи в межах основ законодавства, що належать до соціальної роботи, соціальної політики та етичних питань, що пов'язані із соціальною роботою як професією. Провідними компонентами програми є також: практична підготовка майбутніх фахівців, що у процесі навчання дає можливість інтегрувати теоретичні, практичні знання та її основні цінності у професійній сфері соціальної роботи; підготовка до наукової діяльності і проведення досліджень.

Відповідно до здійсненого аналізу навчальних програм і планів, з'ясовано, що вони мають однакову структуру, що передбачає вивчення обов'язкових курсів у межах 1–4 семестрів (по 30 кредитів на кожен семестр), практичну (польову підготовку) у п'ятому семестрі (30 кредитів). Шостий семестр спрямований на підготовку студентів до написання незалежного дипломного проекту (15 кредитів ECTS) і, безпосередньо, його написання (15 кредитів ECTS). Відповідно до розділу 6 «Загальні принципи, що застосовуються до дослідження», глави 1 «Загальні положення» Закону Швеції «Про вищу освіту», теми можуть обиратися самостійно, залежно від сфери наукового і практичного інтересу студента [8].

Сьомий семестр відводиться на вивчення обов'язкових і факультативних курсів, кількість яких не може бути меншою ніж 15 кредитів ECTS. Факультативні курси можуть бути обрані студентом у залежності від

галузі спеціалізації, з переліку курсів, що викладаються у вищому навчальному закладі, де здійснюється навчання, або в інших університетах Швеції. Кількість кредитів, що відводяться на вивчення факультативних курсів на останньому семестрі, може бути розподілена на розсуд вищого навчального закладу, що здійснює підготовку.

Розподіл кредитів у межах змісту програми можна згрупувати таким чином: 165 кредитів ECTS – курси в галузі соціальної роботи (обов'язкові, факультативні); 30 кредитів ECTS – навчальна (польова) практика; 15 кредитів ECTS – дипломний незалежний проект.

Всі програми першого циклу розраховані на оволодіння студентами знання й розуміння того, що собою являють клас, етнічна приналежність, стать, вік, функціональні здібності, сексуальність, гендерна ідентичність, релігія чи інші переконання, що впливають на рівні права, рівне ставлення і дискримінацію. Відповідно до цієї вимоги і розроблені навчальні плани, що включають у себе курси, які відображують загальний зміст програми.

Серед обов'язкових курсів, що пропонують вищі навчальні заклади, є лише ті, що повно відображають зміст майбутньої діяльності соціального працівника. Відповідно до проаналізованих положень навчальних планів Карлштадського, Лундського і Стокгольмського університетів і університетів у місті Умео визначено, що головними компонентами всіх навчальних програм для соціальних працівників є представлення соціальної роботи як професії, науки і навчальної діяльності в різних аспектах: законодавчому, особистісному, соціальному і професійному. Серед обов'язкових курсів важливого значення набуває наскрізна дисципліна «Особистісний та професійний розвиток», у межах якого студенти вчать діяти на основі етичних принципів, задекларованих Етичним Кодексом для соціальних працівників Міжнародною Федерацією Соціальних працівників. Вивчення курсу спрямоване на розвиток професійної самоідентичності через рефлексію та формування професійної самосвідомості через саморозвиток і самовдосконалення.

Факультативні курси спрямовані на вивчення вузькоспеціалізованих проблем різних категорій клієнтів, зокрема мігрантів і опрідметнення отриманих знань у певній галузі соціальної роботи. Дані курси вивчаються поза межами програми, але студенти повинні обрати щонайменше 2 курси на вибір для підвищення професійної кваліфікації.

Окрім обов'язкових і факультативних курсів, важливим компонентом усіх програм є написання незалежного дипломного проекту за обраною проблематикою. Незалежний дипломний проект є основною вимогою до присудження студенту наукового ступеня бакалавр наук у галузі соціальної роботи. Метою дипломного проекту є створення студентом незалежного дослідження, що характеризується науковим стилем написання та

інноваційною ідеєю, спрямованою на вирішення проблем конкретної соціальної групи або особи.

Тематика дипломних досліджень обирається студентом і його науковим керівником, виходячи із власних професійних інтересів. Зазвичай, основними проблемами дослідження шведських студентів є соціальний захист, соціальна робота з мігрантами і членами їх сімей, біженцями, маргіналізованими особами, безробітними тощо.

Одним із важливих компонентів навчальної програми є практична підготовка майбутніх соціальних працівників. Вона включена в навчальний план і заздалегідь запланована університетом через співпрацю з різними установами соціального призначення. Метою практичної підготовки є розвиток професійних якостей майбутніх фахівців соціальної роботи на основі особистісного ставлення до майбутньої діяльності. Протягом польової практики студенти отримують практичні знання та досвід у галузі соціальної роботи, що дозволяє інтегрувати практичні й теоретичні знання, удосконалювати навички застосування етичних принципів роботи в межах співпраці з клієнтами та професійними групами. Курс практичної підготовки дає можливість студентам розвивати професійну ідентичність, знання і культуру в галузі соціальної роботи.

Таким чином, аналіз навчальних програм і курсів першого циклу університетів Швеції, що пропонують вивчати соціальну роботу, дає змогу виявити, що акцент у них зроблено на підготовці до загальної практики з різними категоріями населення, зокрема мігрантами, у мультикультурному контексті. Аналіз літературних і документальних джерел показав, що мультикультурність у Швеції – це особлива форма інтегративної й асимілятивної ідеології держави спрямована на збереження та розвиток в окремо взятій країні і в світі в цілому культурних відмінностей [1]. Навчальні програми першого циклу дають змогу з'ясувати корені проблеми та шляхи вирішення, спрямовані на надання допомоги мігрантам, розвиток культурносензитивних послуг, організацію спільнот і пряме надання послуг інвалідам, сім'ям, що належать до категорії мігранти.

Курси й навчальні програми другого циклу. Навчальні програми другого циклу, що здійснюють підготовку соціальних працівників спрямовані на здобуття просунутого рівня в соціальній роботі. У межах магістерських програм навчання в галузі соціальної роботи спрямоване на проведення незалежних наукових досліджень та аналізу з метою поглиблення знань про соціальну роботу та соціальні проблеми на індивідуальному, груповому, суспільному, місцевому і глобальному рівнях.

В університетах Швеції за магістерськими програмами здійснюють підготовку випускників до діяльності в обраній спеціалізації. Відповідно до навчальних програм студенти обирають сферу професійних інтересів через вибір освітньої програми, провідна мета якої стосується бажаної сфери

спеціалізації й факультативних курсів, що передбачені факультетом (департаментом) соціальної роботи вищого навчального закладу, що здійснює підготовку.

Програми другого циклу, як і програми першого, можуть бути національними і міжнародними, упроваджені Шведськими вищими навчальними закладами або міжнародними освітніми програми, такими як Еразмус Мундус. Залежно від типу програми, навчання може здійснюватися шведською (у межах національних програм) і англійською (у межах міжнародних програм) мовами.

Станом на березень 2017 року у Швеції діють 9 програм підготовки соціальних працівників, з них 6 – національних, 3 – міжнародних. Сім навчальних програм освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» готують соціальних працівників до роботи з різними категоріями населення в мультикультурному суспільстві, 2 програми – вузькоспеціалізовані й передбачають підготовку фахівців соціальної сфери до роботи з клієнтами різної етнічної приналежності й мігрантів різних категорій.

Усі навчальні програми магістерського рівня в межах підготовки соціальних працівників розраховані на 120 кредитів (два роки навчання). Однак, студенти мають можливість завершити навчання після одного року навчання. Професійні кваліфікації присуджуються на основі завершення ними програми навчання і мають стандартизовану назву, що прописана в Додатку 2 «Перелік кваліфікацій» Постанови «Про вищу освіту»: Магістр наук у галузі соціальної роботи (60 кредитів ECTS); Магістр наук у галузі соціальної роботи (120 кредитів ECTS) [8, 9].

Навчальні програми, що пропонуються шведськими вищими навчальними закладами на здобуття кваліфікації «Магістр наук у галузі соціальної роботи» є стандартизованими і мають однакову структуру навчання, розподіл кредитів за провідними галузями діяльності. Програма навчання магістрів спеціальності «соціальна робота» складається з обов'язкових (37, 5 кредитів) і факультативних (52, 5 кредитів) курсів, таких як практична підготовка або навчання закордоном. Частка факультативних курсів є більшою, що пояснюється необхідністю вибору сфери професійної спеціалізації, вибір якої здійснюється індивідуально, у процесі вивчення обов'язкових курсів.

Особливої уваги заслуговують міжнародні магістерські програми, засновані спільно з іншими університетами, у межах всесвітніх освітніх програм, метою яких є консолідація зусиль наукової та освітянської громадськості й урядів країн Європи для істотного підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки і вищої освіти у світовому вимірі.

У Швеції існує дві міжнародні програми підготовки магістрів – це програми Стокгольмського університету «Соціальна політика і соціальна

робота» і Гетенбургського університету «Соціальна робота: спеціалізація сім'я і діти». Особливість даних програм полягає в тому, що підготовка фахівців здійснюється в межах 120 кредитів, без права завершити програму достроково (60 кредитів). Проте, дані програми спрямовані на підготовку соціальних працівників до роботи в міжнародному і мультикультурному контексті.

Цінним досвідом, на нашу думку, є магістерські програми, що здійснюють підготовку соціальних працівників безпосередньо до роботи з мігрантами. У Швеції функціонує 2 освітні програми другого рівня «Магістерська програма у галузі етнічних і міграційних досліджень» на базі Лінчепінгського університету (Linköpings Universitet, LiU) й університету Мальмо (Malmö Universitet).

Змістом програм є поглиблення знань, що стосуються питань етнічності й міграції, аналіз причин, наслідків і динаміки міжнародних відносин, вивчення основних стратегій втручання і допомоги мігрантам різних категорій на всіх рівнях державних і недержавних інституцій.

Структура магістерських програм, що мають спеціалізацію «Етнічність і міграція» відрізняється від освітніх програм спрямування «Соціальна робота». Вони мають більшу частину обов'язкових предметів, що пояснюється вузькою спеціалізацією й відсутністю можливості вибору конкретної категорії клієнтів соціальної роботи.

Програма навчання магістрів спеціальності «Етнічність і міграція» складається з обов'язкових (75/60) і факультативних (15/30 кредитів) курсів, з можливістю вибору академічного навчання з практичною складовою, чи стажування в іншому університеті Швеції або поза її межами. Зміст програм другого циклу «Етнічність і міграція» конкретизовано в навчальних планах Лінчепінгського університету й університету Мальмо та реалізується через вивчення таких обов'язкових дисциплін, як: історичні аспекти розвитку етнічності і міграції (7,5 кредитів); соціальний клас, трудова міграція і глобалізація (7,5 кредитів); методологія етнічних і міграційних досліджень (7,5 кредитів); міграція і політика надання притулку в Європейському союзі (7,5 кредитів); міграція, здоров'я і догляд (7,5 кредитів); інклюзія, громадянство і соціальне відчуження (7,5 кредитів) [3, 5].

Навчальні дисципліни спрямовані на вивчення широкого кола питань, пов'язаних із роботою соціального працівника в мультикультурному суспільстві з різними категоріями мігрантів. Особливу увагу розробники програм звертають на вивчення історичних і сучасних передумов і наслідків міграції, аналіз особливостей роботи фахівців з різними категоріями мігрантів, що належать до різних етносів, культури, соціального статусу, гендеру й сексуальної приналежності.

Окрім теоретичної підготовки, яка реалізується під час вивчення обов'язкових і факультативних курсів, польової практики, запланованої

навчальною програмою, спільним і важливим компонентом для всіх національних і міжнародних навчальних програм є написання незалежного дипломного проекту (магістерської роботи) в межах (15 або 30 кредитів, залежно від кваліфікації). Головна мета написання магістерської роботи – навчитися самостійно і критично планувати й організовувати передові дослідження в галузі соціальної роботи та прав людини. Для отримання ступеня магістра, студент має документально оформити та захистити власне дослідження на заключному семінарі.

Таким чином, професійна підготовка соціальних працівників у межах другого циклу навчання в університетах Швеції є комплексною із високою часткою варіативної і практичної складової, що пояснюється вузькою спрямованістю підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з мігрантами. Заслужує на увагу досвід організації практичної підготовки і міжнародних стажувань, що сприяють розширенню професійного світогляду й формують практико-орієнтовану спрямованість на вивчення позитивного досвіду різних країн і організацій з метою впровадження інновацій у сфері соціальної роботи з мігрантами.

Курси і навчальні програми третього циклу. Навчальні програми третього циклу спеціальності «соціальна робота», що пропонують шведські університети спрямовані на отримання студентами фундаментальних знань у галузі соціальної роботи й підготовку незалежних критичних дослідників, які на високому рівні володіють теоретичними знаннями, методологічними і практичними навиками для здійснення наукового дослідження в галузі соціальних наук.

Програми третього циклу передбачають навчання в межах 240 кредитів, що прирівнюється до чотирьох років навчання. Проте, існує можливість отримати проміжний ступінь по завершенню 120 кредитів (2 роки навчання) і за умови виконання вимог, зазначених у Постанові «Про вищу освіту» (2014:1096). Навчальні програми третього циклу університетів Швеції можуть присуджувати два ступеня загальної кваліфікації: Ліцензіат [Licentiatexamen] (120 кредитів ECTS); Доктор філософії (PhD) [Doktorsexamen] (240 кредитів ECTS) [8, 9].

Закон Швеції «Про вищу освіту» (2013:1117) і Постанова «Про вищу освіту» (2014:1096) суворо регламентують діяльність вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку на третьому циклі навчання, а також вимоги до вступників і випускників спеціальності «соціальна робота» [8, 9].

У Швеції підготовку соціальних працівників на третьому циклі здійснюють лише три університети – Лундський, Гетенбургський і Лінчепінгський університети. Це пояснюється високою складністю отримання акредитації та сертифікації навчальних програм, жорсткими вимогами до вищого навчального закладу, абітурієнтів і випускників.

Освітні наукові програми Лундського і Гетенбургського університетів передбачають підготовку дослідників у галузі соціальної роботи з фокусом на конкретну проблему. Навчальна програма Лінчепінгського університету спрямована на здобуття студентом навичок працювати та досліджувати проблеми, пов'язані з етнічністю та міграцією, що в контексті нашої наукової розвідки мають, на нашу думку, велику практичну цінність.

Навчальні програми третього циклу передбачають різну структуру навчання і розподіл кредитів у межах основних напрямів діяльності студента.

Навчання студентів проводиться на основі індивідуального плану, що розробляється на основі навчальної програми студентом-дослідником і керівником на початку навчання. Він переглядається один раз на рік. Навчальний план розробляється відповідно до структури навчання кожного студента.

Відповідно до вимог, на кожного студента-дослідника призначається два компетентних керівника, які по-перше повинні мати кваліфікацію лектора університету, де здійснюється навчання, керівника, а по-друге, володіти сертифікатом керівника.

Навчання на третьому циклі, відповідно до навчальних програм, складається з двох компонентів – вивчення обов'язкового блоку курсів і написання академічного тезису.

Аналіз навчальних програм дав змогу виявити, що структура підготовки студентів третього циклу спеціальності «соціальна робота» складається з вивчення спеціалізованих курсів та написання академічного тезису. Обов'язковий блок курсів кожен університет розробляє самостійно відповідно до основних міжнародних і національних вимог побудови навчальних програм і кваліфікаційної характеристики майбутнього соціального працівника. Курси третього циклу програми «Соціальна робота» мають включати два основні напрями: наукову теорію й методи дослідження, включаючи етику досліджень (якісні та кількісні методи включаються в методи дослідження); теорію соціальних і психологічних наук, що мають відношення до соціальної роботи.

Кожен вищий навчальний заклад, відповідно до покладених на нього повноважень, може самостійно встановлювати кількість кредитів для певної дисципліни. Головною вимогою є їх однакова сукупна кількість.

Цінним досвідом, на нашу думку, є навчальна програма третього циклу «Етнічність і міграція» Лінчепінгського університету, яка безпосередньо стосується підготовки дослідників-соціальних працівників, які цікавляться проблемами мультикультурного контексту і планують досліджувати різні аспекти соціальної політики, соціального захисту, соціальної роботи з представниками етнічних спільнот і різними категоріями мігрантів. Важливою умовою для аспірантів, які викладають в університетах і коледжах повинні

закінчити курси з педагогіки вищої освіти. Ці кредити можуть бути зараховані в межах курсів за вибором.

Навчальна програма Лінчепінгського університету складається з трьох блоків. До першого блоку відносяться курси обов'язкового циклу в межах 45 кредитів. Вони передбачають вивчення теоретичного аспекту проблем етнічності й міграції, а також основних методів дослідження обраної проблематики. Другий блок складається з факультативних курсів і курсів індивідуальної спеціалізації (для аспірантів, хто бажає отримати ступінь PhD), або лише з курсу індивідуальної спеціалізації (для аспірантів, хто бажає отримати ступінь «Ліцензіат»). Мета курсів полягає в конкретизації категорії мігрантів, проблеми яких бажає досліджувати майбутній науковець-практик у соціальній сфері [4].

На основі представлених результатів необхідно зауважити на тому, що основним компонентом кожної докторської програми є написання академічного тезису (кандидатської дисертації), що визнається головним результатом завершення програми навчання.

Відповідно до аналізу змісту навчальних планів, дисертація визначається як комплексне наукове дослідження, що може бути подане як: цілісна друкована продукція (монографія дисертації); певна сукупність наукових статей з анотаціями (збірник тез) [9].

Вищі навчальні заклади прописують у навчальних програмах додаткові компоненти, що мають вагу при захисті дисертації. Серед них необхідно виокремити: участь у семінарах з науково-дослідної діяльності кафедри або відділу, до якого прикріплені; участь у міжнародних конференціях; презентувати доповіді з теоретичних і методологічних питань власного проекту; систематичні звіти про виконану роботу.

Процес затвердження теми відбувається виключно виходячи із професійних уподобань студента і ступеня наукової зацікавленості в описі й рішенні конкретної соціальної проблеми, за погодженням керівників.

Відповідно до представленого звіту Анни Нельсон, викладача факультету соціальної роботи Гетенбургського університету, провідними темами дослідження є: робота – сім'я/рівний баланс; гендерна рівність; імміграція; дитяча бідність – зростаючі розбіжності; освіта; діти: позиції, права і участь; сегрегація і виключення [6].

Аналіз літературних і документальних джерел показав, що підготовка соціальних працівників до роботи з мігрантами на третьому циклі навчання у Швеції є актуальним напрямом освіти в галузі соціальної роботи. Вона спрямована на формування в майбутнього фахівця соціальної сфери дослідницьких знань, умінь і навичок, які мають бути спрямовані на вирішення конкретних проблем, пов'язаних з міграцією і міграційними процесами. Актуальність підготовки фахівців до роботи з мігрантами зумовлена соціальною, міграційною, інтеграційною політикою Швеції, що

реалізовується в контексті інтеграційних і глобалізаційних процесів і спрямована на створення гармонійного мультикультурного суспільства, у якому є місце кожній особистості незалежно від культурної, гендерної, расової й етнічної приналежності.

Форми, методи навчання і система оцінювання знань. У навчальній практиці ефективно діє студентоцентроване навчання, творча взаємодія викладачів і студентів, що здійснюється під час виконання навчальних, творчих і дослідницьких завдань. Навчання відбувається в атмосфері гуманності, самостійності, активності, індивідуалізації, поєднанні групових і індивідуальних форм роботи. Особливістю шведської системи підготовки соціальних працівників до роботи з мігрантами є його практична спрямованість, що проявляється в оптимальному поєднанні теоретичних і практичних завдань, що знаходять своє відображення в розв'язанні життєвих проблемних ситуацій, складанні кейсів і планів роботи з різними категоріями мігрантів.

Дослідженням встановлено, що у взаємодії зі змістом навчання реалізуються питання технологізації освіти, що зреалізуються викладачами під час використання різноманітних форм навчання. Зазвичай, форми, що використовуються педагогічним складом під час підготовки соціальних працівників, спрямовані на стимулювання студентів до пошуку самостійної інформації. У залежності від типу інформації і цілей навчання, викладачі можуть використовувати: лекції; семінарські заняття; дистанційну роботу; групову роботу; індивідуальну роботу. Під час навчання соціальних працівників широко застосовуються електронні засоби навчання й комунікації. До них можна віднести «мережеву модель» навчання, дистанційну освіту, що передбачає різні програми, курси, семінари і консультації в онлайн-режимі.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, у ході вивчення навчальних програм, планів курсів з підготовки соціальних працівників до роботи з мігрантами нами встановлено, що зміст і форми навчання загалом детермінуються тенденціями міжнародної й національної соціальної і міграційної політики та соціальної роботи, особливостями законодавчого регулювання освітніх, соціальних і міграційних процесів, активною співпрацею університетів з професійними організаціями, використанням передового світового досвіду в галузі соціальної роботи через міжнародний обмін студентів, викладачів і науковців. Проведений аналіз засвідчив, що зміст професійної підготовки соціальних працівників до роботи з мігрантами є поліаспектним і охоплює вивчення комплексу питань від соціальної політики до конкретних технологій соціальної роботи з конкретною проблемою мігранта, базуючись на історичному й сучасному досвіді Швеції а інших країн світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Палаткина, Г. В. (2001). *Мультикультурное образование в полиэтническом пространстве*. Астрахань: Изд-во Астраханского гос. пед. ун-та (Palatkina, H. V. (2001). *Multicultural education in polyethnic space*. Astrakhan: Publishing house of Astrakhan state. ped. university)
2. IASSW – AIETS. *Global Standards for Social Work Education and Training*. Retrieved from: <http://www.iassw-aiets.org/global-standards-for-social-work-education-and-training/>
3. Linköping University. *Master's Program in Ethnicity and Migration*. Retrieved from: <https://www.filfak.liu.se/utbildning/utbildningsplaner/utb-planer-from-h16/1.644783/EthnicandMigrationStudieseng.pdf>
4. Linköping University. *Study Plan for Magister*. Retrieved from: https://www.isv.liu.se/remeso/phd/forskarutbildningarkiv/1.431287/KLARAllmnstudieplan_FU_Migrationochetnicitet_eng_DnrLiU-2010-015762_eng.pdf
5. Malmö University. *Master Program 'International Migration and Ethnic Relations'*. Retrieved from: <http://edu.mah.se/en/Program/SAIMA#Syllabus>
6. Nelson, A. (2016). *Social Work and Social Work Education in Sweden*. University of Gothenburg. Retrieved from: <https://www.ucm.es/data/cont/docs/440-2013-11-24-Social%20Work%20and%20Social%20Work%20Education%20in%20Sweden-Anna%20Nelson.pdf>
7. Statistics Sweden: Official website. Retrieved from: <http://www.scb.se/en/>
8. Swedish Higher education Act. SFS No. 1992:1434. (1992). Retrieved from: <http://www.regeringen.se/content/1/e6/02/15/41/92fe8fff.pdf>
9. Swedish Higher Education Ordinance. SFS No. 1993: 100. Reprint: SFS 1998:1003. (1993). Retrieved from: <http://www.regeringen.se/content/1/e6/02/15/41/92fe8fff.pdf>
10. The World Bank. (2016). *Migration and Remittances Factbook 2016*: Third Edition. Retrieved from: <https://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1199807908806/4549025-1450455807487/Factbookpart1.pdf>

РЕЗЮМЕ

Попова Анастасія. Содержание и формы организации подготовки социальных работников к работе с мигрантами в университетах Швеции.

Цель статьи – выявление особенностей содержания и характеристика форм организации подготовки социальных работников к работе с мигрантами в Швеции. На основе использования таких теоретических методов, как анализ, синтез, сравнение, обобщение и систематизация автором определено, что содержание подготовки социальных работников к работе с мигрантами определяется учебными программами и планами, которые составляются на основе международных и национальных требований к профессии социального работника. В статье автором установлено, что содержание подготовки социальных работников зависит от цикла обучения и требований, необходимых для присуждения квалификаций. Перспективой дальнейших исследований считаем выявление положительного опыта организации подготовки социальных работников в системе образования взрослых.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, содержание подготовки, формы подготовки, социальный работник, мигрант, подготовка социальных работников к работе с мигрантами.

SUMMARY

Popova Anastasiia. Contents and forms of organization of social workers' training to work with migrants in the universities of Sweden.

The purpose of the article is to identify the features of the content and the characteristics of the forms of organization of social workers' training to work with migrants in Sweden. Based on the use of theoretical methods, such as analysis, synthesis, comparison, generalization and systematization, the author has found out the content of the social workers' training to work with migrants is based on curricula and plans and has determined by the trends of international and national social and migration policy and social work, the peculiarities of the legislative regulation of educational, social and migration processes, active cooperation of universities with professional organizations, using the advanced world experience in social work through the international exchange of students, teachers and researchers.

In the article the author has determined that content of social workers' training depends on the cycle of training and the qualifications requirements. The analysis has showed that content of the professional social workers' training to work with migrants is field-specific and covers the study of a complex of issues from social policy to specific technologies of social work with a particular migrant's problem, which are based on the historical and contemporary experience of Sweden and other countries of the world.

It is established that the special feature of the Swedish system of social workers' training to work with migrants is its practical orientation, which manifests itself in the optimal use of various forms and methods of training, which are aimed at combination of theoretical and reproduction of practical tasks. This form of work contributes to the development of students' skills, which are reflected in solving life problem situations, folding cases and plans for working with different categories of migrants.

The prospect of further research is the identification of positive experience in organizing the social workers' training in the context of the adult education system.

Key words: professional training, content of training, forms of training, social worker, migrant, social workers' training to work with migrants.

УДК 519.21:378.2

Тетяна Фурсенко

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гатьмана»

ORCID ID 0000-0001-7192-8867

DOI 10.24139/2312-5993/2017.08/115-125

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ АКТУАРІВ: СТАНДАРТИ МАА ТА ДОСВІД КАНАДИ

Мета статті – аналіз постійного підвищення кваліфікації представників актуарної професії в Канаді з огляду на міжнародний стандарт, розроблений МАА. За допомогою методу компаративного аналізу в ході дослідження було встановлено, що, на відміну від представників більшості професій, діяльність актуаріїв з професійного розвитку є чітко структурованою та розглядається як необхідна умова здійснення професійної діяльності, реалізується відповідно до принципів практичної значущості, індивідуального підходу, гласності та системності. Практичне значення розвідки полягає в можливості використання прогресивних ідей міжнародного, зарубіжного досвіду для підтримання належного рівня професіоналізму вітчизняних актуаріїв.